

Осы орайда Мағжанда тәрбие мәселесіне көп көңіл бөлгендердің бірі.

«Педагогика» оқулығында, оқушыларды тәрбиелеудің нақты жолдарын ұсынуы, оқушы мен мұғалімнің қарым -қатынасы, жалпы бала маңындағы адамдардың қандай болуы керектігін сипаттайды.

Бүгінгі ғылым мен техниканың дамыған заманының өзінде, өткенге бет бұрып, М. Жұмабаев сынды педагог- ұстаздардың осы бағытта айтқан идеяларын қазіргі оқу-тәрбие үрдісінде кеңінен пайдалануға әбден болады.

Ұлтжандылық пен отансүйгіштікті оқушылар бойына құрғақ уағыздармен қалыптастыру мүмкін емес. Оны тек қана елін-жерін қасық қаны қалғанша қорғап өткен от жүректі бабалар рухында ғана тәрбиелеуге болады. Оқушы-жастарды ұлттық рухта тәрбиелеу мақсатында, М. Жұмабаевтың тәрбие туралы кейбір ілімдерін бөліп көрсетуді жөн көрдік.

М. Жұмабаевтың тәрбие туралы тағылымдарынан:

1. Тәрбие төрт түрлі:

Дене тәрбиесі

Ақыл тәрбиесі

Сұлулық тәрбиесі

Құлық тәрбиесі

Балам адам болсын деген ата-ана осы 4 тәрбиені дұрыс орындасын...

2. Тәрбиеден мақсұт адамды, һәм сол адамның ұлтын, асса барлық адамзағ дүниесін бақытты қылу...

3. Бала тәрбиесі бір өнер, болғанда ауыр өнер, жеке бір ғылым иесі болуды тілейтін өнер...

4. Тәрбиеден мақсұт баланы тәрбиешінің дәл өзіндей қылып шығару емес. Келешек өз заманына лайық қылып шығару...

5. Әрбір тәрбиешінің қолданатын жолы – ұлт тәрбиесі.

...Әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында, өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, әрбір тәрбиеші, сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен таныс болуға тиісті.

6. Ата-ана жас баланы тәрбие қылғанда күшінің көбін баланың дене тәрбиесіне жұмсауға міндетті.
7. Дене тәрбиесіне жеңіл қарауға болмайды.
8. Баланы таба білсең, ерінбей дұрыс баға біл.
9. Қазақ баласының ауру болуы, көбінесе осы талғамай тамақ жегеннен болады...
10. Қазақ қатыны! Өзінде өзіңнің қастығын болмаса, балаңның аузын астан алмай, аспен ұрып жығып, болмаса тамақ бермей, аштан қатырып, талдырып ұйықтатып бала асырауыңды қой. Тамақты тертіппен берсең, балаңның дені сау болады.
11. Тамақты тәртіппен ішіп үйренген баланың мінезі де дұрыс болады.
12. Қазақ әйелі! Балаңда қасың болмаса тәрбетпе баланы.
13. Бесік – баланың жататын орны. Естен тандырып, талдыратын орны емес.
14. Адам баласы мал баласы емес, баланы жақсылап бағу керек.
15. Балам мешел болмасын десей, балаңды дұрыс күт...
16. Адамның өзін – өзі, яғни, өз қатесін өзі көре білуі оның жанының иделға, қасиетті қияға ұмтылатын мінезі барлығын көрсетеді.
17. Балаға насыбай атқызуға, шылым тартқызуға жарамайды.
18. Балаға алкоголь, яғни мас қылатын арақ тұқымды нәрсені ішкізудің дұрыс еместігі өз-өзінен белгілі тұр...
19. ...«Жасында қалжың болсаң, өскенде мылжың боларсың» – деген мақала ып-ырас...
20. Жас балаларды жиі – жиі жұмыссыз шынықтыру керек.
21. Баланы ең қажытатын нәрсе – тек отыру.
22. Баланы шынықтыру дегенде оны таза ауада ойнату, таза ауада гимнастика жасату деп ұғу керек.
23. ...Ақыл, ішкі сезім, қайрат үшеуін бірдей тең тәрбие қылу – тербиешінің міндеті.
24. Бір адамның осы үш тал жан көріністері тең болмай, біреуі таразының басын билеп кетсе, ол адам бақытты болмақ емес.

25. Сурет салу баланың көру сезімін ұлғайту үстіне әдемілік сезімін де ұлғайтады...

26. Баланың есту сезіміне аса көп әсер беретін – бесік жыры.

27. Баланы қолына алған, баланың бесігі жанына келген ана аузына тас салғандай үндемей отырмасын. Жырлай берсін.

28. Жас балаға қазақтың «әлди-әлди, ақ бөпем» деп басталатын ескі бесік жырын жырлау керек. Бұл жырдың күйі де, сөзі де тетті...

29. ...Баланың еті жақсы өсіп, берік болсын деген тәрбиеші баланы ойыннан қыспау керек...

30. Қазақтың неше түрлі ырымдары қате ұғынудан туған. Тәрбиеші баланы осы қатеден, яғни ырымшыл болудан сақтау керек.

31. Баланың ойынына үлкен адам кіріссе, балаға ойынның қызығы бітеді. Ойын – баланың өз ісі. Баланың ойынына кірісуші болма.

32. ...Тәрбиеші баланың дұрыс ойлап, үйренуіне көп күш жұмсау керек.

33. Тәрбиеші баланың ойын жетектемесе, бала ұғымды, хүкімді теріс жасауға, қате ой шығаруға үйреніп кетеді. Мұндай бала тар ойлы, соқыр сенгіш, ырымшыл адам болып шығады.

34. Тілсіз ұлт – тілінен айырылған ұлт, дүниеде ұлт болып жасай алмақ емес. Ондай ұлт құрымақ. Ұлттың ұлт болуы үшін бірінші шарт – тілі болу.

35. Ұлттың тілі кеми бастауы ұлттың құри бастағанын көрсетеді.

36. Ұлтқа тілінен қымбат нәрсе болмасқа тиісті.

37. Қазақтың сар даласы кең, тілі де бай.

38. Осы күнгі түрік тілдерінің ішінде қазақ тілінен бай, орамды, терең тіл жоқ.

39. Күндерде бір күн түрік балаларының тілі біріксе, біріккен тілдің негізі қазақ тілі болса, сөз жоқ, түрік елінің келешек тарихында қазақ ұлты төрден орын алмақшы.

40. Бала тілінің дұрыс өркендеуінің бірінші шарты, балаға сөзді бұзып сөйлемей керек.
41. Балаға ұқпайтын жат сөз үйретпеу керек.
42. Баланы ешбір уақыт сөзден тыймау керек.
43. Баланың тілін шын дұрыс жолға салатын, дұрыстайтын, байытатын мектеп.
44. Ата-ана қатал болса, бала да қатал.
45. Ата-ана жұмсақ болса, бала да жұмсақ.
46. Баланың маңайындағы адам дұрыс мінезді болу керек.
47. Баланы ұру, соғу ісі адамшылыққа ұнамайтын іс.
48. Ұрылып, соғылып тәрбие қылынған бала жанының бар жақсы мінездерінен, ақылынан, есінен айырылып, миғұла болады.
49. Өтірік айтқан адамның сенімі кетеді, ұрлық қылған адамның қадірі кетеді.
50. Білімі, тәрбиесі, мінезіне қарай әр адамның ұялуы да әртүрлі болады.
51. ...Білімсіз адам айылын жимайтын істен, білімді адам, ұялып өліп қалады...
52. Ұялу оңай нәрсе емес.
53. Адамға ұялудан қатты жаза жоқ.
54. Баланың өзін мақтама, ісін мақта.
55. Бір шәкірті, бір баланы мақтау басқа балалардың рухын түсіреді, ынтасын өлтіреді.
56. Жақсы оқуы, дұрыс құлқы үшін шәкірттерге сый беру..., үлестіру тіпті дұрыс емес...
57. Мұғалімнің шеберлігі өзі білген білімінің бәрін балаға тез білдіру де емес, еппен, жинақты, жігерлі, қызықты болуға тиісті...
58. Тәрбиешінің міндеті балада искусствоның қандай-қандай түріне ынта бар екенін тауып, сол ынтасын, сол түр туғызатын сұлулық сезімдерін өркендету.
59. Баланың маңайындағы жүрген адамдар ретті, тәртіпті, таза болуға міндетті.

60. Тазалыққа үйренген бала, таза болады.
 61. Баланың маңайындағы сөйленетін сөздер де әдепті, сұлу болуға тиісті.
 62. Баланың маңайындағы адамдардың жүріс-тұрыстары да едепті, сұлу болуға тиісті.
 63. Қазак! Жұртқа күлкі болмаймын десең... балаңды сұлу, сымбатты қылып өсір.
 64. Топас адам – тірі өлік...
 65. Адамның шын мағынасы мен адам болуы үшін өзін сүюі, жақындарын сүюмен қанағаттанбай, жалпы адамзатты сүюі шарт.
 66. Адам шын ізгі адам боламын десе, халық ісі, халық пайдасы жолында құрбан бола білсін.
 67. ...Баланың жаратылысы табиғатты тілейтін нәрседен баланы тыю дұрыс емес.
 68. Тәрбиеші мен баланың арасы өте жақын болуға тиісті.
 69. Бала тәрбиешіні мұның тарқата алғандай, қуанышына ортақтаса алғандай, сырын шеше алғандай досым деп білсін.
 70. Есте болу керек, арыстан айға шапса, мерт болмақты, өтпес жарлық бойға қорлық болмақты.
 71. Тәрбиеші бар баланың барлық ісін тізгіндей бермей, әрбір істе балаға ерік берсін.
 72. Баланы ылғи тізгіндеуден сақтау керек.
 73. Бала нашарлыққа бір әдеттеніп қалса, оны қайта түзету оңай еместігі есте болу керек.
 74. Балада берік һәм дұрыс мінез пайда болу үшін тәрбиеші мынау негізгі 2 шартты орындау керек:
 - 1) Баланың өз қолынан келетін іске балаға толық ерік беру...
Өз қолынан келмейтін істе ғана тәрбиеші көмек көрсетіп жіберуге міндетті.
 - 2) Баланы құбылмайтын, ұсақтықпен, қажытпайтын... тәртіпке бағындыру керек.
- Балалны еркіне жіберу оны ерлікке, батырлыққа үйретсе, темір тәртіпке бағындыру оны шыдамдылыққа, табындылыққа үйретеді.

Баланы тіпті еркіне жібермеу оны жасқаншақ, жасық, қорқақ қылады. Ал, тіпті тізгінсіз қоя беру, ләм-мим демей оның бар еркілігін орындай беру баланы бейбастақ, ессіз тентек қылып шығарады.

76. Тәрбиеші тиянақты болса, бала оның тиянақтығына еліктейді. Тәрбиеші тиянақсыз болса, бала оның тиянақсыздығына еліктейді.

77. Ерінбей, жалықпай балаға әрбір істің себебін ұқтыра беру керек. Мәні-жайын ұқтырмай құр бұйрық беруші адам тәрбиеші емес.

78. ...Баланы өз күшіне өзін сендіріп үйрету керек. Қолыңнан түк келмейді дей берсең, бала жасқаншақ, жалтақ болып қалады.

79. Балаға тәрбиені өзінің шамасына, жаратылысына қарай беру керек.

80. Тәрбие деген баланы бетке қақпай, бетімен жіберу емес. Баланы тәрбие қылу тұрмыс майданында ақылмен, әдіспен күресе білетін адам шығару деген сөз.

81. Баланың өзін мақтама, ісін мақта.

82. Тәрбиеші баланың қаһарлы қожасы болмасын, жұмсақ жолдасы болсын.

Қаласа өзін, асса барлық адам баласын адам жолмен өрге сүйрейтін ер шығару деген сөз. Тұрмыста түйінді мәселелерді тез шеше білетін, тұрмыстың тұңғиық теңізін қалың қайратпен кеше білетін, адалдық жолға құрбан бола білетін, қысқасы адамзат дүниесінің керек бір мүшесі болатын төрт жағы түгел кісі қылып шығару. Баланы мұндай адам қылу үшін тәрбиеші бар күшін, бар білімін шаршамай үйреге білу керек...

дасып, түрлі қоғамдық маңызды мәселелерді шешуге қатысудың негізінде әрі белгілі бір саяси рөлді атқарғанда барып жеке тұлға дәрежесіне көтеріледі. Яғни, жеке тұлға – бойында барлық адами сапа-қасиеттер тоғысқан, қоғамдық-саяси өмірдің нақтылы тарихи және саяси жағдайларының қалыптасуымен байланысты саналы іс-әрекет ете алатын жеке адам. Қазіргі кезеңнің өзінде психология ғылымы жаңа дамып, елімізде енді-енді жетіліп келе жатыр десек, ал Мағжанның қазақ арасында психология мәселелерін алғашқылардың бірі болып қарастыруы оның білімдарлығын байқатады.

3.2. М. Жұмабаевтың тәлімдік ой-пікірлерін оқу-тәрбие үрдісіндегі көрінісі және оны мектеп мұғалімдеріне тереңдете меңгерту

*« ... Алты Алаштың баласы бас қосса,
жоғарғы орын мұғалімдікі... »*

М. Жұмабаев.

Қазіргі мектептің негізгі мақсаты – оқушыларды әржақты дамыта отырып, заман талабына сай білім беру мен тәрбиелеу. Ол Қазақстан Республикасының болашақ азаматының қабілеті мен дарын көзін ашып, дене және рухани жағынан үйлесімді дамыту мақсатын көздейді. Кез келген пән бойынша білім беру өз тұсындағы қоғамдық жағдайлардан туып отырған әлеуметтік-экономикалық талаптарға жауап беретіндей және ілгергілердің іс-тәжірибесін бүгінгі күнмен ұластыра алатындай болуы тиіс. Жалпы білім беретін мектептерде оқу-тәрбие ісін жүзеге асыруда мұғалімнің атқарар қызметі ерекше. Ол оқушылардың білім алып, ғылыми-танымдық көзқарасының қалыптасуына тікелей әсер етеді. Сөйтіп, оқу сапасын арттырып, оқушыларға жоғары тәрбие беру үрдісін тікелей іске асырушы басты тұлға болып табылады. Білім беру мен оқытуда оқушылардың өмірге көзқарасын ұлы адами

қасиеттерді олардың бойына қалыптастыруда мұғалімнің орны мен рөлі ерекше.

Тәжірбиелі де өз ісіне берілген ұстаз, өзінің қоғам алдындағы жауапкершілігін терең түсінеді. Өйткені, ол сол қоғамның болашағы үшін жауапты»-дейді. М. Жұмабаев өзінің «Педагогика» оқулығының алғы сөзінде: «Қазақтың қаны бір, жаны бір жолбасшысы – мұғалім. Еліміздің аз ғана жылдық ояну дәуіріне баға беру үшін алты алаштың баласы бас косса, қадірлі орын – мұғалімдердікі» деп тегін айтпаса керек. Мұғалім неғұрлым білімді де, тәжірбиелі болса, оның алдынан білім алған шәкірт те соғұрлым білімді болып шығуы даусыз. Бүгінгі тәуелсіз Қазақстан жағдайында мұғалімнің қоғамдық өмірдегі қызметін, оның кәсіптік білім, беделімен де байланыстыра қарастыруға тура келеді. Қазіргі кезде мұғалім беделі, оның биік тұлғалық және кәсіптік сапаларына, жалпы мәдениеті мен адамгершілік ізгі қасиеттеріне, сондай-ақ, кәсіби біліктілігі мен шеберлігіне баса назар аударылады.

Мектептегі оқу-тәрбие, білім мазмұнының заманға сай өзгеруі, зайырландыру мен ізгілікті жүйені жасау мұғалімдерге байланысты. Мұғалімнің тәжірибесінде оқушының өздік білім алуға, ойлауға, түрлі проблемалық сұрақтарды өз бетімен шешуге үйрену, басқа да әдіс тәсілдердің болуы, дәлел қажет етпейтін заңдылық болуға тиісті. Егерде, Қазақстанның халықаралық білім аясына енгенін ескерсек, еліміздегі білім беру жүйесі, кешегі қалыптасқан дәстүрмен қалып қоймауы керек. Өмірдің талабына сай, білім берудің мазмұнында өзгеріп, жаңа ақпаратты технологиялар негізінде болуы қажет.

Яғни, оқу-тәрбие ісінде жаңа педагогикалық технологиялардың түр-түрін мұғалімдер өз тәжірибелерінде пайдалануы заман талабы. Мұғалімдер бүгінгі күннің өзекті мәселелерін өз беттерінше шеше алатындай жағдайда болуға тиісті. Бұл мәселелер мұғалімнен жоғары кәсібилікті талап етеді. Мұғалімнің кәсібилігі, алдымен оның адамды сан-қилы етіп қалыптастыратын кәсіби іс-әрекетінің жан-жақтылығымен байланысты. Ол де-

геніңіз, бүгінгі ұрпақты болашақ өмірге дайындап шығаруда сан алуан педагогикалық-психологиялық проблемаларды тез шеше алатын жоғары дәрежелі маман. М. Жұмабаев айтқандай: «баланы заман талабына сай оқыту» яғни, оқушыларға халықаралық стандартқа сай білім беріп оқыту күн талабы.

Егерде, ХХІ-шы ғасырды жаңа ақпараттық-технология дәуірі десек, мұғалім оқытудың сол технологиялық әдіс-тәсілдерін терең меңгеріп қана қоймай, оны тиімді қолдана білуі де керек. Мектептерде жаңа инновациялық технологияларды қолдану барысында, оқытудың әр-түрлі әдіс-тәсілдерін еңгізу қажеттілігі туып отыр. Осыған орай, мұғалімдердің оқыту үрдісінде жаңа көзқарасын қалыптастыру, олардың педагогикалық мәдениеті мен шығармашылық ізденісін арттыру, жаңа технологиялық әдістерді меңгеруге үйрету – бүгінгі күннің мұғалімге қойып отырған басты талаптарының бірі. Егерде, жаңа технологиялық әдістерді мұғалім жетік біліп, жүйелі түрде өз сабағында қолданатын болса, онда оның ұтары көп. Бұл жағдайда оқушының білімі мен біліктілігі, танымдық қызығушылығы артады, жеке тұлға ретінде қалыптаса отырып, заманымыздың ойлы да саналы азаматтары өсіп жетіледі. Олай болса, М. Жұмабаевтың да болашақ ұрпақ туралы айтқан ойларының да бүгінгі күнде өзекті екендігін дәлелдейді.

Жалпы, оқушының мектептен білікті, білімді болып шығуы көбіне ұстазына байланысты. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында: «жас жеткіншектерге сапалы білім берумен қатар, ұлттық сана-сезім, инабаттылық, ұлтжандылық кағидаларын қалыптастыру» туралы айтылған. Оқу сапасы мен оқушылардың тәртібі, көп жағдайда мұғалімдердің шеберлігіне байланысты. Қазақстан мұғалімдерінің ІІ съезінде еліміздің Президенті Н. Ә. Назарбаев, жалпы білім беру саясатының тұрасын айта келіп, «оқушылардың біліктілігі көп жағдайларда ұстазынан, олардың шеберлігінен» – деген болатын. Сонымен бірге, әр ұстаз оқушы бойына ұлттық құндылықтарды дұрыс қалыптастыра білсе, онда жалпы оқу-тәрбие ісі ұлттық сипат алады.

Сөйтіп, білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық қазыналар, ғылым мен тәжірибенің жетістіктері негізінде жаңа адамды қалыптастыру және дамыту үшін қажетті жағдайлар жасауда мұғалім білім, білік, шеберлігінің орны ерекше болмақ. Ал, мұғалімдер білімін жетілдіру қызметі орта арнаулы және жоғары оқу орындарын бітірген маман мұғалімдердің білімін бүгінгі ғылым саласында болып жатқан жаңалықтармен, бұрынғы жинақталған тәжірибелерді пайдаланудың жаңа мүмкіндіктерімен толықтыруға байланысты іс-әрекеттерді қамтиды.

Оқу жүйесін ізгілендіру барысында, М. Жұмабаев әсіресе, ауызша оқылатын пәндерге, оның ішінде әдебиет пәніне ерекше көңіл аударады. Ол түсініктіде, өйткені, заманауи білім беру жүйесінде әр әдебиет сабағы оқушыны дамыту жолдары: өзін-өзі өзектендіру, өзін-өзі тану, өзін-өзі дамушы тұлға ретінде қалыптастыруға бағытталған. Демек, мектеп оқушыларын білімнің қоғамға қажетті деңгейімен қамтамасыз ету, оларды Отандық, ұлттық және әлемнің мәдени құндылықтарымен сусындату қажет. Білім мен тәрбие беруді ізгілендіру дегеніміз – мектепке де, мұғалімге де, оқушыға да сеніммен қарау, шәкірт пен ұстаз арасындағы ынтымақтастық, әр ұстаз әр шәкіртті өзімен тең санауы, оқушыны білім мен тәрбие берудің объектісі ғана санамай, онымен кері байланыс жасап, субъективті қарым-қатынаста болуы, әр шәкіртті егеменді еліміздің болашағы, соның бір азаматы деп тануы.

Мектепте көркем әдебиетті оқып үйренуге байланысты оқушыларға берілетін білім мен тәрбие жұмыстарының формалары мен мазмұны әр сыныпқа арналған әдебиет пәнінің бағдарламасында әр қырынан берілген. Себебі көркем шығарманы оқып үйретуде оқушының жас ерекшелігі, білім деңгейі ескерілу керек. Сол себепті әр сыныпта көркем туындыны оқып үйрену әр қырынан қаралады. Сонымен қатар оқылып-талданатын шығармалар өздерінің қамтитын тақырыбы мен идеясы, жанры, кейіпкерлері, көркемдік өзгешіліктері жөнінен алуан түрлі болады.

Бұл айтылған міндеттердің өз дәрежесінде болуы үшін әдебиет мұғалімі өз жұмысының мазмұны мен формасын айқын ұғынып, жетік білуі тиіс. Бұл ретте әдебиет мұғалімінің арқа сүйеп, тірек тұтатыны – заманауи әдіс-тәсілдер. Себебі көркем туындыны сөз өнері ретінде оқыта білудің ұстанымдары мен міндеттерін белгілеп беретін осы заманауи әдіс-тәсілдер болып табылады.

Әдебиет мұғалімі көркем туындыны оқытуда заманауи әдіс-тәсілдерді үнемі қолданса, оқушының пәнге деген қызығушылығы артады, өз бетінше жұмыс істеу қабілеті, шығармашылық қабілеті шыңдалады, сөйлеу тілі мен жазба тілі дамиды, сабақ үстінде бос отыратын оқушының саны төмендеп, белсенді оқушылардың саны артады, өмірге сыни көзқараспен қарап, өзіндік көзқарасы қалыптасады. Міне, осы қасиеттерді жүзеге асыруда мұғалім өзі қолданып отырған жаңашыл әдіс-тәсілдің ішінен сыртқы қауызын алып тастап, дәнін ғана сұрыптап, таңдап ала білу мұғалімнен үлкен шығармашылық қабілетті, шеберлікті талап етеді. Өйткені әдеби материалдардың ерекшелігіне байланысты әрбір сабақтың өзіне тән тақырыбы, мақсаты, құрал-жабдықтары, амал-тәсілдері, барысы, құрылысы, мазмұны болады.

Демек, берілетін дәріс өтілетін мәтіннің өзгешілігіне қарай оқушыларға берілетін білім түрлеріне қарай әр алуан құбылып, түрленіп отыратын мүдделі құбылысқа, күрделі оқу-тәрбие үрдісіне жатады. Әр дәрістің нәтижесін анықтау үшін оған ғылыми жолмен талдау жасалады. Анықтауда барлық факторлар есепке алынады. Тек осы факторлардың нәтижесінде ғана әрбір сабақтың сапалы, сапасыз жақтарын білуге болады. Көркем әдебиетте адамзаттың жарық сәулеге ұмтылған, жақсы өмірге талпынған ұшқыр қиялы, сол жолдағы күрес-тартысы, ел басынан өткізген қилы-қилы оқиғалар, халықтың өткені мен бүгіні, келешегі бейнеленген. Көркем әдебиетте адамдар тағдыры бар тіршілік болмысымен көрінеді. Оқырман алдында талай тағдырлар әрқайсысы өзіндік тіршілігімен, қайталанбас мінезімен, өкініш-опығымен, қуаныш-қызығымен, арпалыс тартысымен көрінеді. Көркем сөз

шебері әр кейіпкерін жұмыр жер пендесіне тән пендешілігімен, адамға тән сыр-сипатымен, ерлік-өрлігімен, ойы-қыры, биігі мен құлдырауы, жақсылығы мен осалдығы, жауыздығымен, қулық-сұмдығымен, әзіл-қалжыңымен өрнектейді.

Заманауи оқыту жүйесінде әдеби-көркем шығарманың алатын орны ерекше. Себебі көркем туынды қоғамдық өмірмен байланысты. Ғалым тілімен айтқанда, ол – объективті дүниені танудың құралы, қоғамдық сананың ерекше формасы Дана ұстаз-ақын М. Жұмабаев: «Баланы заманына сай оқыту керек» – деген данышпандық сөзі ендеше бүгін өте өзекті. Ол әдебиет арқылы оқушының дүние танымын, ойлауын, адами қиаеттерін қалыптатырып, патриоттық сезімдерге тәрбиелеуге болады деген ойының, бүгінгі таңда орынды екенін өмірдің өзі дәлелдеп отырғандығын көреміз.

Олай болса, заманауи білім беру жүйесінде көркем шығарманы оқытуды жаңаша ұйымдастыру керек. Әр туындының тәрбиелік мәні ашылып, оқушы өміріне азық боларлықтай үлгіде қаралады. Осыған орай, мұғалімдердің білімдерінде заман ағымына сай жетілдіріп, бағыштап отырған жөн.

Демек, мұғалімдердің біліктілігін көтеру және қайта даярлау ісі әлеуметтік маңызы зор мемлекеттік іс-шаралар қатарынан саналады.

Егемен еліміздің білім беру саясаты, ұлттық мектептің негізін ойлағанда тарихқа бет бұрып, өткен ғасырлардағы қазақ зиялыларының еңбектері мен өмірі бүгін өз жалғасын табу қажеттілігі сөз болады. «Педагогика» оқулығының мұғалімдерге беретіні мол екендігі, оның бүгінгі оқу-тәрбие жағдайындағы өзектілігі, сабақты бүгінгі күн талабына сай өткізу мұғалімнің шеберлігімен біліктілігін қажет етеді.

Жалпы, мұғалімдерді М. Жұмабаевтың шығармашылығы мен өмір жолын нашар білгендері үшін кінәләуға болмас. Өйткені, М. Жұмабаевты оқып, үйрену тек 90-шы жылдардан басталғанын ескеру қажет. Осыдан келіп мұғалімдердің ұлы ақын, педа-

гог туралы білімдерінің тайаз болуы заңдыда. Біздің жүргізген жұмыстарымыздың нәтижесінде ұстаздар М. Жұмабаев туралы өз білімдерін көтеріп, ол туралы көптеген мағлұмат ала алды. Бұл дегеніңіз көп- шіліктің қуанышы болуға тиістіде. Себебі, М. Жұмабаев бүкіл қазақ халқының мақтанышы. Сол себептенде, біз зерттеу жұмысымыздың дәйектілігін дұрыс деп айта аламыз. Көрсеткішімізді нақтылау үшін мұғалімдермен жүргізілген сауалнама нәтижелерін біз сурет түріндеде бердік.

Сондықтан, қазақ мектептерінде оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыруда ХХ-шы ғасыр басындағы ұлт зиялыларының істері мен өмір жолдарын оқып-үйренуді ұрпақ тәрбиесіне жүйелі енгізіп, пайдалана білу қажеттілігі бүгінде дау туғызбайды. Демек, жеткіншектерді ұлттық рухта тәрбиелеу үшін ұлы ақын-педагогтың мұраларын пайдалану әбден қажет. Оның қажеттілігі қазір айқын сезілуде. Оқушы жастарды ұлтжандылықпен Отансүйгіштікке тәрбиелеуде қазақ халқының ұлы адамдарының ерлік істері мен еңбектері ұмыт қалмауға тиіс. Елбасы, Қазақстан Республикасының Президенті, Н. Ә. Назарбаев: «Біздің алдымызда бабаларымыздың игі дәстүрлерін сақтайтын күллі әлемге әйгілі, әрі сыйлы, өз елінің патриоттары болатын ұрпақ тәрбиелеу міндеті тұр»-деген болатын. Ендеше, осы тұрғыдан келгенде ұлттың біртуар ұлдарының өмірі мен мол тәжірибесін оқып, үйрену керек. Мұғалімнің қандай сипатта болу керектігі Мағжан Жұмабаевтың мына сөздерінен көруге болады: Ұстаз баланы иландыра отырып, өз қылықтарын адамгершілікпен түсінуін, үйрете отырып, дұрыс сенімдерге сай келетін әрекеттерді дағдыға айналдыруын, үлгі көрсете отырып, жақсы нәрсеге еліктеуін, мадақтай отырып, қол жеткенмен тыным қалмауын талап етіп, оны осы бағытта тәрбиелей алу керек. Мұғалім үшін ең маңызды нәрсе– оқушыны алдамау. Оқушылармен етене араласып, оларға сапалы және жинақты білім берудің негізгі пәнді жан – жақты игеру және оны оқушы саласына жеткізе білу. Мағжан, оқытуда да, тәрбие үрдісіндеде мұғалімнің рөлі ерекше екендігін әрдайым

есінен шығарған емес. Осы тұрғыдан келгенде мына тұжырымдарды ескеріп отырған жөн: – ұжымдағы орнықты моральдік-психологиялық ахуал қалыптастыру; - мектеп ұжымының алдындағы мақсат пен міндетінің айқындылығы, соған байланысты ортақ іске жұмылдыра білдіру шеберлігі дәрежесінің болуы; – жұмысқа қабылданған жас маман мұғалімінің психологиялық, этикалық ерекшелікті нақты білуі керек; - кәсіптік шеберлігінің артуына, шығармашылықпен жұмыс істеуіне, өз білімін көтеруіне жағдай жасау, еркіндік беру. Кәсіптік санатының өсуіне көңіл аудару; - жаңа технологиялармен қарулануын, әдістемелерінің түрленіп тұруына бағыт беру; - еңбекке ынтасын арттыру жолдарын қарастыру. Әлеуметтік жағдайын назарда ұстау; - шығармашылықпен жұмыс істейтін мұғалімдерді ынталандырып отыру; - мұғалімнің өзара сенімділік пен достық, әріптестік жауапкершіліктерін арттыру; - өз мамандығына деген мақтанш пен сүйіспеншілік сезімін қалыптастыру; - кадрлар тұрақтылығы, мұғалімнің оқушы алдындағы беделі мен мәртебесінің өсуі. – мұғалімнің оқыту процесіндегі жетекші рөлінің орнын басты назарды ұстау арқылы ғана мұғалімнің жеке тұлғасы мен кәсіптік мәдениетін көтере аламыз. Міне, осындай жағдайларды ескере келіп, мұғалімнің жеке тұлғасы, оның кәсіптік мәдениетінің өрістеуіне жан-жақты көмек, көңіл бөлу, жағдай жасалуын ескерген жөн. Сондықтан да ұстаз алдындағы басты міндет – ХХІ-ші ғасырдың есігінен еркін енетін, дүниежүзілік мәдениетті танитын, төл мәдениетін құрметтей білетін, рухани дүниесі бай интеллектуалдық өрісі кең, білім жоғары, құқықтық-құжаттық мәдениеті заман талабына сай белсенді ұрпақ тәрбиелеу. Жаһандану дәуірінде Қазақстан бірнеше сырт мемлекеттердің қоршауында тұрғаны анық. Олай болса, Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың сөзімен айтсақ: «... біздің ұрпағымыз өзіне тән тектілігімен, бұлалығымен, жасқануды білмейтін тәкаппарлығымен, батылдығымен, айлалығымен дараланатын Барыс болмақ. Ол, ешкімге бірінші болып шабуыл жасамайды, әрі тіке-

лей соғыстардан тартынатын болады. Бірақ, ол өзінің еркіндігі, тұрағына, ұрпағына қатер төнген жағдайда, ол бұларды басын тігіп, бойындағы барын салып қорғайтын болады. Ол сыптай да, серпінді болуға және семіздік пен жалқаулыққа бой алдырмауға тиіс, әйтпеген күнде ол қатаң табиғи ортада өмір сүре алмайды» – деп тұжырымдаған. Сонымен, қорыта келгенде, оқушыны жан-жақты білімдер етіп оқытып-тәрбиелеуде мұғалімнің алатын орны ерекше екендігі күмәнсіз. Ұстаздың педагогика, психология талаптарына сай терең ғылыми білімі бар болуымен қатар күнделікті, өмірлік білімділігі қажет. Ұстаз өз еңбегін ғылыми негізде, бүгінгі күн талабына сай құра білген жағдайда ғана оқушы сапалы білім ала алады. Сайып келгенде, мұғалімнің жоғары білімділігі мен ғылыми біліктілігі қат-қабат бірге болуы заңды құбылыс. Бұл ойлар ғұлама ұстаз, пайғамбар ақын Мағжанның дүлдiл ойынан туған iлiмдер.

Осы тұрғыдан келіп, мұғалімдерге арнап «Мағжантану» бағдарламасын ұсынып отырмыз.

Мектеп мұғалімдеріне арналған «Мағжантану» курсының бағдарламасы

Р/с	Тақырыптар	Сағат саны	сабақ түрі		Қосымша ескертпелер
			дәріс	семинар	
1.	Курстың мақсаты мен міндеті	1	1	-	дәріс
2.	Қазақстандағы XXғ. басындағы саяси-әлеуметтік жағдай. «Алаш» ұйымы мен «Қазақ» газеті.	2	1	1	Мұрағат материалдары. Мұражайға бару.
3	М. Жұмабаевтың өмірі мен қызметі, шығармашылығы	3	2	1	Әдебиеттермен жұмыс

4	Мағжанның педагогикалық-психологиялық көзқарастары	3	2	1	Еңбектерімен танысу.
5	Мағжанның «Педагогикасы» және оның ерекшелігі	3	2	1	Әдебиеттермен жұмыс. Конспект жасау.
6	Мағжан – педагог, тәлімгер-әдіскер.	2	1	1	Дәріс-семинар
7	Мағжан педагогикасындағы ұлттық тәлім-тәрбие мәселелері	3	2	1	Семинар сабақ
8	М. Жұмабаевтың педагогикалық еңбектері.	2	1	1	Семинар сабақ Еңбектерін талдау
9	Мағжан «Педагогикасының қазіргі таңдағы алатын орны мен маңызы	2	1	1	«Дөңгелек үстел басындағы сұхбат
	Барлығы:	21	13	8	

Бағдарламаның мақсаты: М. Жұмабаевтың педагогикалық мұраларын мұғалімдердің біліктілігін жетілдіру институтында пайдалану жолдарын ғылыми-әдістемелік тұрғыдан анықтау.

Бағдарламаның міндеттері: М. Жұмабаевтың тәлімдік идеяларын мұғалімдердің біліктілігін жетілдіру институтына ендіру жолдарын айқындау; ғылыми-әдістемелік тұрғыда негіздеу. Бағдарлама бойынша 13 сағат теориялық, 8 сағат семинар сабақтарға бөлінген.

Практикалық сабақтар Мағжан еңбектерімен танысу, өздік ізденіс жұмыс, шығармашылық тапсырмаларды орындау, пікірталас, сайыс, сұрақ-жауап, кездесулер т.б. формаларда ұйымдастырылды. Сонымен қатар әр түрлі тестік, көрнекілік әдістер қолданылды. Мұрағат материалдары таныстырылып, мұражайларға экскурсиялар жүргізуге болады.